گفت‌وگوی شهرآرا با یک جامعه‌شناس درباره چرایی مصرف دخانیات با وجود گستردگی آگاهی‌ها در باب مضرات آن

سیگارکشیدن با ژست روشنفکری

یلدا مهدوی

ژست روشنفکری یا شبیه شدن به ستاره‌های سینما. رسیدن به آرامش یا لذت بردن از حس بزرگی؛ دلایل برای سیگارکشیدن جوانان و نوجوانان متفاوت است. هرکسی دلیلی دارد اما چرا در این روزگار که علم و آگاهی جوانان و نوجوانان از مضرات دخانیات بالا رفته است باز هم شاهد رشد مصرف دخانیات در بین جوانان هستید. کدام انگیزه این رشد نگران کننده را رقم می‌زند. در همین باره با مجید فولادیان، استاد جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی، گفت‌وگو کرده‌ایم و از چرایی مصرف دخانیات در میان جوان‌ترها پرسیده‌ایم.

چرا با وجود گستردگی بسترهای اطلاعاتی و افزایش دسترسی‌ها به این اطلاعات همچنان شاهد مصرف دخانیات در میان جوان‌ترها هستیم؟ چه مشکل و خلأیی در حوزه اجتماعی وجود دارد که با وجود همه هشدارها همچنان دخانیات پرمصرف است؟

مصرف دخانیات یک موضوع چندبُعدی است؛ بنابراین باوجود همه آگاهی‌های جوانان نمی‌توان چرایی مصرف دخانیات را به یک بخش یا نهاد خاص ربط داد. همه این عوامل در کنار هم بر مصرف دخانیات مؤثر است.

اما قطعا برخی از ابعاد تأثیر بیشتری بر گرایش به دخانیات دارند.

یکی از دلایل مؤثر در افزایش تمایل به مصرف دخانیات به شرایط کلی جوامع بستگی دارد. هر زمان که از لحاظ کاری، اقتصادی و اجتماعی تنش در جامعه بیشتر می‌شود، استرس‌ها نیز بیشتر می‌شود. همین افزایش استرس می‌تواند تأثیر درخور توجهی برای گرایش به مصرف دخانیات داشته باشد. در مراحل ابتدایی همه افرادی که به مصرف سیگار و انواع مواد دخانی روی آورده‌اند در پی آرامش لحظه‌ای هستند. اما آنچه که وجود دارد اعتیادی است که در پی مصرف ایجاد می‌شود و در نهایت به یک عادت برای مصرف و آرام کردن روح و روان تبدیل می‌شود.

تدبیر مسئولان چه باید باشد تا جوانان استرس‌های کمتری را تجربه کنند؟

برای کاهش استرس‌های ناشی از شرایط زندگی و نیز تخلیه انرژی نوجوانان و جوانان، نیازمند سیاست‌گذاری در حوزه فراغت آن‌ها هستیم؛ سیاست‌هایی بر پایه انرژی و هیجان آن‌ها که بتواند پاسخگوی نیازهایشان باشد. وقتی چنین سیاستی از سوی سیاست‌گذاران تعریف نشده باشد، جوانان در جست‌وجو برای پیدا کردن هیجان به جمع‌های دوستانه روی می‌آورند. باید بپذیریم که برای اوقات فراغت جوانان برنامه‌های مدون و سیاستی مشخص نداریم. این در حالی است که سن‌وسال جوانی مستلزم برنامه‌هایی با هیجان و پرانرژی است.

برای سیاست‌گذاری باید ابتدا در پی الگویی باشیم. اینکه الگوی ترویج مصرف مواد دخانی در بین کدام گروه‌هاست و چه گروه‌هایی نقش مرجع را برای توسعه مصرف و الگوپذیری جوانان بازی می‌کنند. در حوزه جامعه‌شناسی اگر نگاهی به شرایط و الگوهایی داشته باشیم که مصرف سیگار را ترویج می‌کنند می‌توان به ترویج الگوهای روشنفکری اشاره کرد. الگوهایی که مصرف مواد دخانی را به عنوان نشانه کلاس و شخصیت فردی میان جوانان ترویج می‌کند. در برابر تبلیغات گسترده و الگوهایی که در قالب روشنفکری برای مصرف مواد دخانی به جوانان ارائه می‌شود متأسفانه هیچ نوع الگویی برای جایگزینی و تبلیغ نداریم. همین ضعف سبب می‌شود که برخی از فوتبالیست‌هایی که باید الگو و پیام‌آور سلامتی و تندرستی باشند، قلیان و دیگر مواد دخانی را در جمع‌های دوستانه و خصوصی خود استفاده کنند؛ بنابراین باید به الگوهای فرهنگی در حوزه مصرف مواد دخانی توجه جدی داشت.

بانوان یکی از گروه‌های مهم در ارتباط با مصرف مواد دخانی هستند و بخشی از نظریه‌ها و سیاست‌ها به این گروه ارتباط دارد. البته در حوزه مصرف آمار دقیق و مستندی وجود ندارد و آمارها بر پایه تحلیل‌هایی است که تا کنون صورت گرفته است. با این حال همین تحلیل‌ها جسته‌وگریخته به خیز مصرف مواد دخانی در میان بانوان اشاره دارند. دلایل این افزایش مصرف را در چه حوزه‌هایی باید جست؟

موضوع بانوان و مصرف مواد دخانی در میان آن‌ها امری جدا از سایر جامعه نیست. همان تبلیغ مصرف مواد دخانی را در میان بانوان نوعی شخصیت می‌داند و آن را ترویج می‌کند. البته آنچه در این حوزه باید بیشتر از همه مورد توجه مسئولان قرار بگیرد همین خیز مصرف مواد دخانی در میان آن‌هاست.

اگر قرار باشد یک گام مؤثر برای کاهش مصرف مواد دخانی در جامعه برداریم، گامی که در پی آن بتوانیم گام‌های بعدی را با اهدافی بلندتر و مؤثر لحاظ کنیم به عقیده شما از کجا باید شروع کنیم تا جامعه تا حدودی در برابر مصرف مواد دخانی ایمن شود؟

اولین قدم در سیاست‌گذاری اجتماعی داشتن برنامه‌ای بلندمدت با جزئیاتی کامل است. اینکه بدانیم قرار است از کجا شروع و به چه اهدافی دست پیدا کنیم؟ به عبارت دیگر باید مهندسی اجتماعی داشته باشیم تا بدانیم قرار است در این حوزه برای کدام یک از اقشار هدف‌گذاری کنیم؟ این اقشار در چه گروهی از افراد قرار می‌گیرند؟ رده سنی، جایگاه اجتماعی و جنسیت آنان چیست؟ در یک کلام و خلاصه باید بازاریابی اجتماعی کنیم تا بتوانیم بر پایه آن الگویی مؤثر و قابل استفاده برای گروه‌های هدف ارائه دهیم. با بهره‌گیری از این بازاریابی اجتماعی می‌توانیم سیاستی اجرایی و قابل استفاده داشته باشیم. در شرایط کنونی و با گستردگی دسترسی‌ها و اطلاعات، تأثیرگذاری‌ها و تأثیرپذیری‌ها بسیار حرفه‌ای شده است و نمی‌توان بدون شناسایی گروه هدف و تعریف الگویی حرفه‌ای، توقع تأثیرپذیری چشمگیر داشت.

شهرآرا
۲شنبه
۰۹ خرداد ۱۴۰۱
۲۸ شوال ۱۴۴۳
شماره ۳۶۷۷
SHAHRARANEWS.IR
۰۴
جامعه

گزارش شهرآرا از وضعیت مصرف دخانیات در میان جوانان مشهد

دود کردن جوانی

عکس: شهرآرا

الهام مهدیزاده

گزارش روز

سن وسالی ندارند، در میانه نوجوانی و جوانی. هنوز رگه‌های جوانی با همان غرور معروف در تمام وجودشان ریشه ندوانده است اما ژست گرفتن آنان را خیلی بزرگ نشان می‌دهد. بزرگی و غروری که به آن‌ها اعتماد به نفسی کاذب بخشیده است. دیدن نوجوان‌هایی که سیگار یا شلنگ قلیان به دست بگیرند همیشه سخت است. کاهش سن مصرف دخانیات مدت‌هاست که معضل کشور ماست و اگر دیر بجنبیم به بحران کشورمان بدل خواهد شد؛ زیرا کارشناسان معتقدند در دنیا و به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه که روند سیگاری شدن رو به افزایش است در دهه‌های آینده، مرگ‌ومیر ناشی از استعمال سیگار و دیگر دخانیات پا را از همه گیری فراتر خواهد نهاد. بر اساس آخرین آماری که محمدرضا مسجدی، دبیرکل جمعیت مبارزه با دخانیات کشور، دو روز قبل ارائه داد ۱۴/۱ درصد از جمعیت بالای ۱۸ سال کشور مصرف کننده دخانیات هستند و سالانه بیش از ۶۰ هزار نفر در ایران بر اثر مصرف دخانیات جان خود را از دست می‌دهند و اگر روند افزایش مصرف سیگار کنترل نشود، میزان مرگ‌ومیر در ایران ظرف ۱۰ سال آینده به ۲۰۰ هزار نفر در سال نزدیک خواهد شد. تحقیقات نشان می‌دهد حس بزرگی، لذت‌جویی و کسب تمرکز هنگام مطالعه از دلایل ترغیب نوجوانان و جوانان به استعمال دخانیات است. در همین راستا به بررسی وضعیت مصرف دخانیات در میان جوانان مشهد و اقدامات جلوگیرانه نهادهای مسئول پرداخته‌ایم.

«باحال» است

داخل یوستان حدفاصل بیمارستان امام‌رضا(ع) و خیابان جم، سه دختر دبیرستانی را می‌بینم که مشغول دود کردن سیگار هستند. دو نفرشان بلد نیستند و از یکی که بیشتر بلد است راه و رسمش را می‌آموزند. آنکه بیشتر بلد است اسمش نادیا ست و می‌گوید: امتحان سختی داشتیم و قرار گذاشتیم اگر آن را خوب دادیم با هم یک نخ سیگار بکشیم.

او یک سالی است که به دور از چشم این و آن سیگار می‌کشد و یک دلیل برای کارش دارد: ما دیگر بچه نیستیم. نگین و هانیه اما برای تجربه کردن و «قول و قرارشان» اینجا هستند. نگین می‌گوید: کشیدنش کمی سخت اما باحال است.

هانیه هم همین حس را دارد و کاری که می‌کند برایش خوشایند است. وقتی می‌گویم نمی‌ترسید سیگاری شوید یا خانواده بفهمند؟ هر سه هم‌زمان می‌گویند: «بفهمند» و ریسه می‌روند. نادیا امامی گوید: مراقبیم که کارمان به جای باریک نکشد.

اینجا طبیعی است

علی و حامد شانزده ساله اما انگار که از مبتدی بودن گذشته‌اند و حالا سر قلیان خوانسار بار می‌گذارند سر کوچه‌شان. علی می‌گوید: قلیان میوه‌ای مال بچه سوسول‌هاست و بچه‌های پایین خوانسار می‌کشند.

منظورشان از پایین ابتدای خیابان ابومسلم شمالی است. حامد می‌گوید: اینجا خیلی از همسایه‌ها توی کوچه قلیان می‌کشند و چیز بدی نیست.

او از مادرش می‌گوید که مشتری بعدی همین قلیان است و آن‌ها باید بعد تمام شدن تنباکوی سر قلیان آن را ببرند تا او و دیگر زنان کوچه بنشینند پای آن.

سؤالم را تکرار می‌کنم که نمی‌ترسید معتاد قلیان کشیدن شوید یا شما را به سمت مصرف دیگر ببرد؟ نگاهی به هم می‌کنند و می‌خندند. آرام که می‌گیرند، علی می‌گوید: «از کجا معلوم نرفته باشیم؟» و دوباره می‌خندند.

همان اول با خودم قید کردم که تفننی باشد. مطمئن بودم که می‌توانم مصرف سیگار را کنترل کنم اما نشد و چیزهای دیگری هم همراهش کشیدم

کاهش استرس با سراب سیگار

مصرف دخانیات همان طور که در میان نوجوانان طرف دار دارد، در میان جوانان هم خواهان دارد؛ البته با انگیزه‌هایی متفاوت‌تر. یکی‌شان شقایق است که ۲۹ سال دارد. کارش در حوزه گرافیک است و سیگار کشیدنش را تخمینی از حدود دو سال پیش می‌داند. می‌گوید سیگارهایی که می‌کشد تفننی است. دلیل او برای مصرف سیگار استرسی است که در پی شکست عشقی به او وارد شده است. می‌گوید: چند ماه از جدا شدنمان گذشته بود اما هنوز نمی‌توانستم قبول کنم چه اتفاقی افتاده است. باورم نمی‌شود چطور محبت و علاقه من را نادیده گرفت و یک فرد دیگر را وارد زندگی‌مان کرد. چندبار پیش روان‌شناس رفتم اما فایده نداشت و حرف‌های روان‌شناس با واقعیت زندگی من تفاوت داشت. نمی‌توانستم ذهنم را با نسخه‌هایی مثل نوشتن اتفاقات خوب آرام کنم. تصمیم گرفتم سراغ دوستان قدیمی بروم تا با بودن در جمع و دورهمی‌هایشان اتفاق افتاده را فراموش کنم. در همان جمع‌ها سیگاری شدم.

او ادامه می‌دهد: دوست نداشتم کسی بداند که سیگار می‌کشم، به خاطر همین از سیگار... که به هیچ‌عنوان بو نمی‌دهد، استفاده می‌کنم. از این سیگارهای فیلترپلاس که می‌گویند بی‌ضرر است. نمی‌دانم؛ می‌گویند بی‌ضرر است اما بی‌ضرر بی‌ضرر هم نیست؛ چون مصرفم بیشتر شده و استرسم بدون سیگار بیشتر از قبل. شقایق البته نمی‌داند که فیلترهای سیگار از هیچ‌کس در برابر مواد شیمیایی موجود در آن محافظت نمی‌کنند و فقط برای کوچک کردن ذرات دود طراحی شده‌اند که جذب نیکوتین را آسان‌تر کنند که خود همین موضوع باعث افزایش اعتیاد به سیگار می‌شود.

شروع آسان، ترک دشوار

کیارش سی ساله هم مهندس ساختمان است و به گفته خودش هفت سالی است که سیگار می‌کشد. شروع سیگاری شدن کیارش به اواخر دوران دانشجویی برمی‌گردد. زمانی که استرس نمره و بیدار بودن‌های پی در پی چهارچوب ذهنی و جسمی‌اش را به هم ریخته بوده است. می‌گوید: اوایل چند نفری از دانشجوهای هم کلاسی سیگار می‌کشیدند تا انرژی بیشتری برای درس خواندن داشته باشند. چون بیشتر از من بیدار می‌ماندند، من هم شروع کردم.

او اضافه می‌کند: همان اول با خودم قید کردم که تفننی باشد. مطمئن بودم که می‌توانم مصرف سیگار را کنترل کنم اما نشد و چیزهای دیگری هم همراهش کشیدم.

کیارش ادامه می‌دهد: بعد از ازدواج چند بار سعی کردم به خاطر نارضایتی همسرم سیگار کشیدنم را کمتر کنم اما واقعیت این بود که نمی‌توانستم بدون کشیدن سیگار روزم را شب کنم.

او که چند ماهی است پدر شده است به خاطر فرزندش سعی دارد از سیگار فاصله بگیرد: واقعا سخت است. سیگارکشیدن و سیگاری شدن شوخی‌بردار نیست. اگر کارتان به جاهای باریک نکشد، خود ترک سیگار خیلی مشکل است. الان اگر بشنوم که کسی بگوید از روی تفنن سیگار می‌کشم تا آخر ماجرا را می‌دانم.

او شنیده است سیگارهای الکترونیکی ضرر کمتری دارند؛ برای همین چند ماهی است که برای ترک سیگار از آن استفاده می‌کند اما نمی‌داند این سیگارهای الکترونیکی که به‌عنوان ابزار ترک سیگار یا کاهش مصرف آن به بازار عرضه می‌شوند، بر اساس دسته‌بندی اداره غذا و داروی آمریکا، جزو محصولات تنباکویی و دخانیات محسوب می‌شوند و افزایش ریسک سرطان، بیماری‌های تنفسی، قلبی، گوارشی و نقص سیستم ایمنی نیز از جمله عوارض استفاده از آن‌هاست.

خیلی‌ها تازه اول یا وسط داستان هستند و نمی‌دانند همین سیگار و قلیان چه قصه‌هایی می‌تواند برایشان درست کند. من ۸ سال است که به‌واسطه اعتیاد به جمع بیماران اچ‌آی‌وی مثبت اضافه شده‌ام؛ اعتیادی که با سیگار شروع شد

همیشه خوب تمام نمی‌شود

برایم عجیب است که از دخترهای دبیرستانی تا مهندسی که جوانی را گذرانده است همه معتقدند توان کنترل سیگار را دارند و می‌توانند جلوی خود را بگیرند. علی انگار که بخواهد جواب این سؤالم را بدهد می‌گوید: خیلی‌ها تازه اول یا وسط داستان هستند و نمی‌دانند همین سیگار و قلیان چه قصه‌هایی می‌تواند برایشان درست کند.

او ۸ سالی است که به جمع بیماران اچ‌آی‌وی مثبت اضافه شده است. ابتلایش به اعتیاد شدیدش برمی‌گردد؛ اعتیادی که به گفته او با سیگار شروع شده است. خودش می‌گوید: سیگار می‌کشیدم. بعد چند سال با وجود آنکه روزی دو پاکت سیگار مصرف می‌کردم، آرام و قرار نداشتم. همین بهانه‌ای شد برای اعتیاد تزریقی.

علی می‌گوید: مواد مخدر را به همه چیز زندگی‌ام را تغییر داد. مادرم را به دلیل غم و غصه از دست دادم و بعد خبری ایدز گرفتن یکی از دوستانم را شنیدیم که بارها با هم مواد تزریق کرده بودیم. وقتی جواب آزمایش خودم را دیدم موهایم یک شبه سپید شد.

او می‌گوید: خیلی زمان برد تا با شرایط جدید کنار بیایم در این میان دو بار تصمیم به خودکشی گرفتم. برای همین می‌دانم راهی که با یک سیگار کوچک شروع می‌شود می‌تواند به چه بیراهه هولناکی منتهی شود.

کاهش مصرف دخانیات در مردان و افزایش مصرف بانوان

محمد باباخانی، مدیرگروه بهداشت محیط مرکز بهداشت دانشگاه علوم پزشکی مشهد، در توضیح میزان رواج مصرف دخانیات در استان خراسان می‌گوید: دانشگاه علوم پزشکی مشهد در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۴۰۰ دو پیمایش برای مصرف دخانیات استان داشته است. در سال ۱۳۹۵ مصرف دخانیات در میان مردان ۳۶/۶ درصد بوده که این رقم در سال ۱۴۰۰ به ۳۴/۵ درصد رسیده است. ثبت کاهش دو درصدی مصرف دخانیات در میان آقایان استان در شرایطی است که مصرف دخانیات میان بانوان رشد داشته است. سال ۱۳۹۵ مصرف دخانیات در بانوان ۷ درصد بوده اما این رقم در پیمایش ۱۴۰۰ به ۷/۲ درصد رسیده است.

او در تشریح اقدامات پیشگیرانه افزایش مصرف دخانیات در مشهد و استان اضافه می‌کند: در برنامه‌های تدوین‌شده برای حوزه دخانیات به موضوع دانش‌آموزان و دانشجویان و بانوان توجه ویژه شده است؛ زیرا بیشترین رشد مصرف در همین گروه‌هاست.

سد لابی‌های قدرتمند مصرف دخانیات

مدیرگروه بهداشت محیط مرکز بهداشت دانشگاه علوم پزشکی مشهد با تأکید بر فعالیت لابی‌های قدرتمند مصرف دخانیات در کشور تصریح می‌کند: باید در برابر لابی‌های قدرتمند مصرف دخانیات برنامه‌های قوی و همکاری سایر دستگاه‌ها را داشته باشیم تا بتوانیم مقابله کنیم.

برخورد با مراکز عرضه قلیان از برنامه‌های اصلی ماست. سال گذشته با برخوردهایی که برای عرضه قلیان صورت گرفت در مجموع ۵ هزار قلیان معدوم شد. همچنین با دو یست واحد صنفی که عرضه قلیان داشتند برخورد صورت گرفت و به مراجع قضایی ارجاع شدند.

باباخانی ادامه می‌دهد: برنامه‌های حوزه بهداشت و درمان برای مقابله با مصرف دخانیات و حفظ سلامت افراد محدود به هفته دخانیات نیست و به صورت مستمر در طول سال اجرایی می‌شود اما نیاز داریم که دستگاه‌های دیگر نیز هدفمند پای کار باشند. موضوع تبلیغ و فروش مواد دخانی از مواردی است که باید با آن برخورد شود. الان در فروشگاه‌های زیادی استند تبلیغاتی سیگار هست و خوشبختانه بنا شده است با فروشگاه‌هایی که مواد دخانی خود را در استندهای تبلیغاتی قرار می‌دهند برخورد شود. جلوگیری از توسعه کشت توتون یکی دیگر از اقداماتی است که به گفته مدیرگروه بهداشت محیط مرکز بهداشت دانشگاه علوم پزشکی مشهد امسال برای مبارزه با دخانیات ترسیم شده است. او می‌گوید: اکنون در یکی از شهرستان‌های استان توتون کشت می‌شود؛ براین اساس جلساتی به منظور جلوگیری از توسعه کشت توتون در این شهر و تسری آن به استان برگزار شده است.

خلیل‌آباد، شهر بدون دخانیات

باباخانی در پایان نگاهی به شعارهای هفته بدون دخانیات دارد و می‌گوید: یکی از این شعارها شهر و روستای بدون دخانیات است. در مجموعه زیرپوشش دانشگاه علوم پزشکی مشهد، خلیل‌آباد، شهر بدون دخانیات نام گرفته؛ به این دلیل که ارگان‌های متعددی در این شهر در مسیر کاهش مصرف اقدامات هماهنگ داشته‌اند وگرنه شرایط مصرف دخانیات در استان یکسان است.

مصرف دخانیات در گروه‌های جمعیتی خراسان رضوی - سال ۱۴۰۰

سابقه مصرف دخانیات در گروه‌های سنی و جنسیتی خراسان رضوی

